

Profesyonel Futbolda Emek-Sermaye ilişkileri: Alt Liglerde Ücret, Sosyal Güvence ve Sendika Olgusu Üstüne Nitel Bir Çalışma

“Ben bu başkaldırıyı, bu isyanı örgütlerken, bir hak arayışından yola çıktım. Ama silahlar çekilir çekilmez, “Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için” ilkesiyle söz verdiğimiz arkadaşlar bizi yarı yolda bıraktılar. Para kimde? İdarecilerde tabii, yönetimde para...”(Metin Kurt)

Muazzez Şaşmaz ATAÇOCUĞU, Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Mert Kerem ZELYURT, Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Futbol, kitleler için cezbedici seyirlik bir rekreatif aktivite olurken, aynı zamanda onu icra edenler için emek sermaye ilişkilerinin ortaya çıktığı bir alan olmaktadır. Futbol, Türkiye’de var olan ekonomik sektörlerden biri olarak ülkeye özgü üretim ilişkilerini yansıtmaktadır. Bu çalışmanın amacı futboldaki futbolcu ve kulüp yönetimi, diğer deyişle emek-sermaye ilişkilerini Türkiye’deki alt profesyonel liglerde, özellikle üçüncü ligler özelinde irdelemektir. İkinci ve üçüncü liglerde çeşitli kulüplerde oynayan futbolcuların ücret ve sosyal güvence sorunları, bunun yanı sıra sendikal ihtiyaçları bu çalışmanın teorik alt yapısını oluşturmaktadır. Araştırmada alt liglerde ve özellikle üçüncü ligleri tecrübe etmiş 7 futbolcuyla nitel veri toplama yöntemlerinden olan “Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme” yapılmıştır. Araştırmada neticesinde; 3. Liglerde oynayan denekler, üst liglere göre düşük ücret aldıklarını ifade etmekte, imzaladıkları sözleşmelerin, yöneticilerle anlaştıkları paralarla örtüşmediğini ileri sürmekte ve sendikanın alt profesyonel liglerde -özellikle üçüncü ligdeki futbolcuların işçi haklarını savunmak için- bir gereklilik olduğunu vurguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Son tahlilde, alt liglerde oynayarak yaşamını idame eden futbol işçilerinin ücrete ve sözleşme güvencesine dair sorunları çözümlenmeyi beklemekte, bu süreçteyse futbolda sendikal oluşumlara bir çözüm merkezi olarak önemli görevler düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Kulüpler, Ücret, Sözleşme, Sendika, 3.Lig, Yaş Kontenjanı.

Labour-Capital Relations in Professional Football: A Qualitative Research on the Phenomenon of Wage, Social Security and Labour Union in Lower Leagues

ABSTRACT

While football appeals as a charming theatrical recreation activity to the masses, at the same time it is a field of where labour capital relations emerge for those who perform it. Football, as one of the economic sectors existing in Turkey, reflects country-specific production relations. The purpose of this study was to analyse the football player and club management relations, in other words labour capital relations in football in sub-professional leagues especially in the third league in Turkey. Wage and social security problems of football players playing in second and third leagues in various clubs, as well as union needs consist theoretical background of this study. In the study “Semi-Structured in-depth Interview” was done with 7 football players in lower leagues and especially who experienced third leagues. According to conclusions of the study it was found that: Subjects who are playing in third league express that they earn lower wage in comparison to top leagues, they assert that contracts which they signed don’t overlap the money they agreed with managers and labour union is a necessity in sub professional leagues -especially in order to defend workers’ rights of football players in third league-. In the final analysis, problems of football workers who sustain their lives by playing football in the lower leagues relevant to wage and contract assurance are waiting to be solved, in this process union formations in football take important missions as a resolution centre.

Key Words: Football, Clubs, Wage, Contract, Labour Union, 3.League, Age Quota.

GİRİŞ

Profesyonel futbol liglerinde oynayan futbolcular, her geçen gün gelişen spor-futbol emek piyasasında “Spor İşçileri” olarak adlandırılmaktadır. Ancak işçi

statüsünde çalışan her işçinin çalışma düzeyleri ve konumları farklılaşmakta, bu durum da aldıkları ücretleri farklılaştırmaktadır. Nasıl herhangi bir iş sektöründe çalışan bir işçinin maaşı firmadan firmaya değişebiliyorsa, futbol liglerinde oynayan futbolcuların aldıkları ücretler de oynadıkları kulüp ve kulüplerinin buldukları liglerin klasmanına göre değişebilmektedir. Örneğin, ülkemizde en üst düzeydeki futbol ligi olan Süper Ligde oynayan bir futbolcunun, ortalama vatandaşın algısına göre de en fazla kazanan futbolcu kümesinde değerlendirildiği söylenebilir.

Dünyada ve ülkemizde genel olarak işçilerin hak arama mücadelesi ise “Sendikalar” yoluyla yapılmaktadır. İşçi sendikasının görevi, işçileri toplumsal bir güç ve baskı grubu haline getirip üretken emekten kaynaklanan yaptırım gücünü birlik halinde organize etmektir. Ancak şunu söylemek gerekir ki, tarihten intikal eden bir durum olarak “sınıflı toplum” olmama özelliği, Türk Toplumunu kendine has sosyokültürel ve iktisadi özelliklerle donatmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak Türkiye’de modern bir toplumsal kurum olarak sendikaların işleyişi de böyle bir sosyolojik süreçten etkilenmektedir. Pek tabii çeşitli iş kollarında faaliyet gösteren sendikaların içinde yeni bir kurumsal süreç olarak “spor sendikaları” da bulunmaktadır. Spor sendikalarının kendisinden beklenen işlevi, spor işçilerinin, konumuz özelinde futbolcuların bulunduğu sektörde ve kulüplerdeki ücret haklarını ve sosyal güvencelerini korumaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı ülkemiz futbolunda, alt profesyonel liglerdeki futbolcuların emek-sermaye ilişkilerini irdelemektir. Çalışmada futbolda emek-sermaye çelişkisi genel perspektifinden yola çıkılarak ülkemiz futboluna özgü koşullar soruşturulacaktır. Çalışmada özellikle Türkiye’de 3.futbol liglerinde oynayan futbolcuların ücret farklılığı algıları, sosyal güvenceye ve sendikacılık olgusuna bakışları “Nitel Yöntem” le net bir şekilde ortaya konulmak istenmektedir.

Futbolda Emek-Sermaye İlişkileri

Türk futbolunda işçi ve emek kavramı bağlamında hak arama mücadelesine girişen ilk kişi Metin Kurt olarak bilinmekte ve simgeleşmektedir. Metin Kurt, özetle, Türk futbolunda sendikal mücadeleyi başlatan kişidir. Bugün hala karşılaşılan, emeğin karşılığı olan ücreti alamama sorunu karşısında sessiz kalmamış ve “Spartaküs İsyanı” olarak bilinen isyanı başlatmıştı. Bunu, tahmin edileceği gibi sosyal ve ekonomik imkânlarını tehlikeye atarak, futbolunun en parlak çağında yapmış olması da, giriştiği mücadelenin düşünsel zeminini göstermekte ve felsefi zeminini anlamlı kılmaktadır. Metin Kurt ve arkadaşları maç primlerinin akıbetini sorma gibi bir kabahat(?) işlemiş ve “Komünist” veya “Anarşist” gibi yaftalamalara maruz kalıp, suçlanmışlardı. Bu tavır karşısında gerçekleştirilen, antrenmana yarım saat geç gitme protestosunun ardından ise kendilerini kadro dışı bulmuşlardı. Bunu takip eden süreçte ise bazı futbolcular özür dilemiş ve geri dönmüşlerdi. Bugün benzer sorunları ve bu sorunlar karşısındaki benzer tepkileri halen gözlemlemekteyiz. Elbette bu tip çatışmaların futbol emekçileri olarak değerlendirilen futbolcuların lehine ya da aleyhine sonuçlanmasının altında Türk toplumuna özgü insan yapısından temel toplumsal kurumların işleyiş tarzına, spor

kültüründen spor hukukuna, ülkedeki spor politikalarından ülkemizdeki hak arama eğilimlerine, futboldaki patronaj ilişkilerine varıncaya birçok sebep düşünülmektedir.

Günümüz profesyonel futbolunu, hatta amatör futbol bile, ekonomik bir sektör ve bir çalışma alanı haline gelmiştir. Futbolun ürünleri sadece 90 dakikalık bir maç olmaktan çıkmış, kitlesel çekiciliği dolayısıyla giyim, yiyecek-içecek, parfüm, lisanslı ürünler vb. çeşitliliğini arttırarak diğer sektörlerle ilişkisini her geçen gün kuvvetlendirmektedir. Futbolun diğer ekonomik sektörlerle girdiği bu ilişki, ticari değer kazanması, kapitalist sistem ilişkileri içinde yerini almasını kolaylaştırmıştır. Kulüpler büyük şirketler olarak borsada yerlerini alırken, oyunun asıl üreticileri futbolcuların da bu ticari dönüşümden gönüllü/gönülsüz etkilenmeleri kaçınılmaz olmuştur. Bu süreçte oyuncunun değeri, yeteneğini temsil eden asist yapma, gol atma, pas yapma, iyi savunma yapma, iyi bir şutu çıkarma gibi faktörlerin yanında, bilet ve ürün sattırabilme, reklam ve sponsorluk geliri sağlama etkisi gibi sermayeyi arttıran faktörlerle de belirlenir hale gelmiştir. Ekonomik üretim mekanizmaları arasında yerini alan futbol, sınıf benzeri ilişkileri de yansıtmaktadır. Ancak Türkiye'deki futbolun örgütleniş biçimi, bu üretim mekanizmaları içinde kendi "kategorilerini" yaratmıştır.

Futbol emek pazarında emekçiler olarak futbolcuları, emekçilerin karşısında konumlanan sermayedarlar olarak ise kulüp yöneticilerini, yönetimlerini görmekteyiz. Başka bir deyişle futbolcular ve yöneticiler, futboldaki işçi ve işveren ilişkilerini yansıtmaktadır. Bu noktada birbirine karşıt olarak konumlanan, rasyonel alacak verecek hesaplarının yapıldığı müzakere masasında birbirinden kar etmeyi asıl amaç olarak belirleyen iki çıkar grubu ya da diğer deyişle sınıf görüntüleri ortaya çıkmaktadır. İktisadi üretim ilişkilerindeki konumlanışın temel belirleyicisi, bireylerin üretim araçları karşısındaki durumları, diğer bir deyişle üretim araçlarına sahip olup olmamalarıdır. Bireyin toplumsal iş bölümündeki rolü, sahip olunanı elde ediş biçimi ve üretilenden alınan pay, insan gruplarını "sınıf" olarak adlandırdığımız aynı iktisadi ve sosyal koşullara sahip topluluklar olarak karşımıza çıkarır (Aydoğanoglu, 2007). Futbolcunun amacı transfer ve sözleşmelerden maksimum kar sağlamak, kulüp başkanının ve yönetimlerin amacıysa kulüp sermayesine maksimum parasal artı değeri kazandırmaktır.

Ancak şunu söylemek gerekir ki, futbol her ne kadar kapitalist sistemin döngüsü altında işlese de, Türkiye'de kulüplerin hukuki yapılarından (kısmen dernek/kısmen şirket) dolayı kulüp başkanlarını ya da kulüp yöneticilerini kapitalist ya da üretim araçları sahibi olarak değerlendiremeyiz. Kulüpler birer özel teşebbüs olsaydı kulüp sahibi için kapitalisti temsil ediyor diyebilirdik. Amerikan basketbolunun örgütleniş biçimini buna örnek verebiliriz. Takımlar şirket, şirket sahibi kapitalist, basketbolcular da işçiyi temsil eder. Bu durumda Türkiye futbolunda klasik bir sermaye sahibi veya burjuva-işçi sınıfı ayrımı yapmak zorlaşır. Ancak, Türkiye profesyonel futbolunun, üretim mekanizmaları içerisinde, bir tarafta yönetici, diğer tarafta futbolcu/teknik ekip/idari ekip şeklinde kendi kategorilerini yarattığı söylenebilir. Diğer taraftan, şunu da ayrıca belirtmemiz gerekir ki;-futbol

sektöründeki konumları itibarıyla-yöneticileri ve özellikle kulüp başkanlarını kapitalist olarak tanımlayamamak da onlar çoğunlukla ekonomi dünyasının çeşitli sektörlerinde kapitalisttirler denilebilir. Çünkü bu kişilerin asıl işleri futbol değildir, çoğu başka sektörlerdeki üretim araçlarının sahibidirler.

Futbol piyasası içerisinde ücretli emeği temsil eden futbolcu ise kategorinin bir diğer ayağını oluşturmaktadır. Futbolcuların işçi sınıfını temsil edip etmediği ise tartışmaya açılabılır. Çünkü diğer toplumsal sınıflardan farklı olan ortak koşulları paylaşp, bir dayanışma duygusu geliştiremeyip, bir güç oluşturulamıyorsa, yani onu sınıfa dönüştüren bilinçten yoksunsa ve bir yaptırım gücü ortaya çıkaramıyorsa bir sınıftan söz etmek güçleşir (Kışlalı, 2002).Bu nedenle futbolcular için de "sınıf"tan çok bir "kategori"den bahsedilebilir.

Bununla birlikte, hayatını idame ettirmek için başka bir işe sahip olmayan ya da sezonu boş geçirmemek için düşük ücretli sözleşmelere imza atan futbolcular olduğu kadar, sermayeyi arttırıcı diğer özellikleri; örneğin; taraftar (müşteri) çekme kapasitesi yüksek, farklı pazarlara açılmada karlı olabilecek, yıldız futbolcuların varlığı başka bir tartışmanın önünü açmaktadır. Emeği karşılığı bir bedelle futbol üretim sürecine katılan futbolcuların bir kısmının emek bedelinin çok yüksek miktarlarda olması bu futbolcuların işçi sınıfı veya emekçi olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı belirsizliğini yaratır. Tüm futbolcuların aynı sosyal güvenlik (güvensizlik) şartlarına tabi olduğu düşünülürse; sermaye sahibi olabilecek ekonomik güçteki futbolcular işçi sınıfı olarak tanımlanabilir mi? Yani dünyanın en 'pahalı' futbolcuları olarak anılan Cristiano Ronaldo, Lionel Messi, Neymar gibi futbolcuları işçi olarak tanımlayabilir miyiz? Ülkemizde Süper ligde yer alan üç büyük İstanbul kulübündeki milyon dolarlar kazanan, eğlence ve magazin haberlerine konu olan futbolculara işçi diyebilir miyiz?

Özetle bir sınıfı temsil edebilmek için belirli özellikleri paylaşmak gerekir. Ortak bir algı, dayanışma, bilinç, ortak ekonomik ve sosyal koşullar, örgütlü hareket gibi sınıfsal refleksi sıralayabiliriz. Açıklanmaya çalışıldığı gibi Türkiye'de futbolun kendine özgü özellikleri, karmaşık örgütlenme biçimi, kavramsal tanımlamaya yönelik bulanıklıkları da bünyesinde barındırmaktadır.

Futbolda Çıkar Çatışması ve Tarafları

Futbol bir yandan kavramsal olarak sınıfsal özellikleri yansıtmada çelişkiler barındırır da diğer yandan üretim süreci içerisinde sınıf kavramını ilgilendiren en temel öğelerden birini ortaya çıkarmaktadır: Çatışma.

Futboldaki çatışmanın tarafları, farklı sosyal ve ekonomik koşullar altında kümelenmiş olmakla birlikte futbolcular ve yöneticileridir. Hangi profesyonel lig kategorisinde olursa olsun futbolcular transfer dönemlerinde talep ettikleri ücretler ile faydalarını maksimize etmeye çalışırken, yöneticiler de kulübün kaynaklarını mümkün olduğunca az harcayarak en fazla faydayı sağlama arzusundadır. Spor kulüpleri her ne kadar tamamen şirket olmadıkları için kar maksimizasyonu ile çalışmasalar da, diğer sektörlerde ve sınıf ilişkilerinde olduğu gibi çatışmanın ana

kaynağını ücretlerin (futbolcular ile yöneticiler arasındaki parasal kaynaklı pazarlığın) oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Galeano (2011) taraflar arasındaki ilişkiyi şöyle betimler: “İşadamları onu alırlar, satarlar, kiraya verirler; oyuncu daha fazla para ve şöhret vaadi karşılığında kendini akıntıya bırakır. Ne denli başarılı olur ve çok para kazanırsa, tutsaklığı da o oranda artar.” Öyle ki, bu durum, yani transfer hareketliliği, sektörün jargonunda bile alım-satım olarak ifade edilir. Bu noktada ücret en önemli çatışma kaynağı olarak karşımıza çıkar. Emegın değerini belirlemek zordur. Hatta bileşenlerinden biri “oyun becerisi” olan futbol emek gücünün değerine kesin bir ekonomik kıymet biçmek daha da zorlaşmaktadır.

Ücreti karşılıklı pazarlık gücü, pazarlık gücünü de futbola özgü özellikler belirler. Örneğin, mal piyasasında makineleşmeden kaynaklanan yedek işçi ordusundan ve ücretler üzerindeki etkisinden bahsedilir. Futbol piyasasında ise futbolcu sayısının fazlalığı ücretler üzerinde etkili olmaktadır. Her sezon birçok futbolcu bir kulüple anlaşamamakta ve futbol piyasasının yedek işçi ordusunu oluşturmaktadır. Yüksek bedelli sözleşmelere imza atan mutlu azınlık haricinde, azımsanamayacak sayıda futbolcu yedek işçi ordusunun bir neferi olmamak için, emegının karşılığı olmayan sözleşmelere razı olmakta, hatta asgari ücret sözleşmelerine imza atabilmektedir. Türk futbolunda son yıllarda bunu tetikleyen en önemli koşulun ise 3.liglerdeki “yaş kontenjanı” kuralı olduğunu söyleyebiliriz. Bu kuralın sebep olduğu sosyal ve ekonomik etkiler arasındaki ücretlerdeki düşme durumunun sadece 3. ligde değil, 2. ligde de olduğu açıklıkla gözlemlenmiştir. Futbolcular kontenjandan dolayı ya amatör bir takıma gitmek zorunda ya da futbolu bırakmak zorunda kalmıştır. Bir alan araştırmasında, ilgili liglerdeki kulüp yöneticilerinin bu durumu lehlerine çevirme eğilimleri olduğuna yönelik ipuçları ortaya koyulmuştur (Zelyurt ve Şaşmaz Ataçoğlu, 2014a). Bu kural sonucunda futbolcular kayıt dışı kazançlarla gizli profesyonellik içerdiğini bildiğimiz amatör liglere gitmek suretiyle sosyal güvencesinden de yoksun kalmıştır (Zelyurt ve Şaşmaz Ataçoğlu, 2014b).

Pazarlık gücünü ve ücreti ilgilendiren bir başka unsur da sözleşme süresinin uzunluğudur. Bu durum, kulüp ile futbolcu arasındaki güç dengesinin göstergesi olduğu gibi hareket serbestisini ve transfer özgürlüğünü ifade eder. Futbolcu uzun sözleşme süreleri ile kulübe zorunlu olarak bağlandığı gibi, bunu sözleşmesine ekletebildiği ilave maddelerle lehine de çevirebilir. Frick (2007) Bosman kurallarından sonra Avrupa futbolunda ortalama sözleşme süresinin 6 ay (ya da %20) artış gösterdiğini belirtmiştir. Yasal güvenceye bağlanmış uzun vadeli iş anlaşmalarının herhangi bir işçi üstündeki olumlu etkilerini, futbolcular özelinde de tahmin etmek zor değildir.

Sadece ücretin kendisi değil aynı zamanda onun ödenme biçimi de çatışmanın kaynaklarından birini teşkil etmektedir. Ücretlerinin bir kısmı peşin, bir kısmı taksitlendirilen futbolcuların, ücretlerini zamanında ve tamı tamına alamama gibi durumlarla karşılaştıkları bilinmektedir. Bu durum bütün lig kategorilerinde yaşanmakla birlikte, alt liglere gidildikçe etkisinin arttığını söylemek yanlış

olmayacaktır. Bir ücretlendirme sistemi olarak görülmemekle birlikte, futbol sektöründe genellikle motivasyon aracı ya da ödüllendirme olarak, değişen miktarlarda olmak üzere, galibiyet veya beraberliklerde verilen “prim”lerin de zamanında ve tamı tamına ödenmediği görülebilmektedir. Kulüp yöneticileri mali sıkıntıdan cezalandırma yöntemine, sömürü fırsatını değerlendirmeden kişisel tatminlere kadar uzanan geniş yelpazede ücretleri zamanında ve/veya tamı tamına ödememektedirler.

Ücretler ve ödenme biçimlerini ilgilendiren sorunlar bizi bilinen ama pek de dile getiril(e)meyen bir noktaya taşımaktadır. Bu nokta, futboldaki “kayıt dışı ekonomi” olarak değerlendirilebilir. Kayıt dışı ekonomi, özellikle futbolcunun resmi sözleşmesinde transfer bedelinin eksik olarak bildirilmesi şeklinde görülmektedir. Kulüpler, kimi zaman, futbolcularla sözlü olarak anlaştıkları transfer bedelini resmi sözleşmeye yansıtılmamakta; bu şekilde, ödenecek vergiden kazanma yolunu tercih etmektedirler. Bu durum, özellikle alt liglerde, futbolcuların asgari ücrette anlaştıklarının gösterilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde bir sözleşmeyi kabul eden ve hatta alacağı peşinatı da sözleşmesine yazdır(a)mayan futbolcu daha sonra ücretini alamadığı takdirde hiçbir hak iddia edememektedir. Kulüpler, transfer görüşmelerinde futbolcularla anlaşmaya vardıkları ücreti futbolcuların resmi sözleşmelerine yazmayarak hem vergiden kaçırmakta hem de futbolcuların sözleşmeden doğacak güvencesini elinden almış olmaktadır.

Futbolcuların Kulüp Yönetimlerine Karşı Protesto Eylemleri

2011-2012 futbol sezonunun Mart ayında toplam 26 maç başı ücretini ve 40 bin TL tutan primlerini alamayan futbolcular idmana çıkmamış, yönetim bunun üzerine ödeme yapmaya çalışacağını açıklamıştı (<http://haber.gazetevatan.com>). Aynı sezonun Şubat ayında, Mersin İdmanyurdu futbolcuları (<http://www.haberler.com>), Ekim ayında ise Konyasporlu futbolcular, paralarını alamadıkları; ödeme sözü verilen maaş, prim, maç başı ücret ve peşinatlar konusunda bir gelişme kaydedilememiş olması nedeniyle antrenmanlara çıkmamışlardı (<http://www.dha.com.tr>).

2009 yılının Mayıs ayında Çorumspor’ da yönetimin alacaklarını ödememesi nedeniyle 14 futbolcu kampa terk etmiş, kampa geri dönme çağrısına uymayan futbolcuların ise noterle tespit edildiği öğrenilmişti (<http://www.mynet.com>). 2008 yılının Nisan ayında Denizlispor’da alacakları nedeniyle protesto yapan futbolcuların yönetim kurulunun aldığı kararla hem borçlu çıkmaları hem de kadro dışı kalmaları, yönetimin antrenmana çıkmayan futbolculara para cezası vermesi de (<http://www.ligtv.com.tr>) medyada çok fazla yer almasa da bilinen çatışmalardır.

İspanya’da ise 2011’ in Ağustos ayında 1. ve 2. ligde forma giyen futbolcular - İspanyol Milli Takımında oynayan yıldız futbolcular İker Casillas, Carlos Puyol, Xabi Alonso gibi oyuncuların da aralarında olduğu bir grubun da desteğiyle- grev kararı almışlardı. Futbolcularına ödeme yapmayan Almanya, İngiltere veya Hollanda kulüplerinin ligde mücadele edememesini örnek gösteren futbolcular, daha fazla para istemediklerini, sadece sözleşmelerinin tamamen yerine getirilmesini ve

maaşlarını 3 aydan daha fazla süre alamayan futbolcuların sözleşmelerini tek taraflı olarak iptal etmelerine hak tanınmasını istediklerini belirtmişlerdi (<http://tr.euronews.net>). İker Casillas, Carlos Puyol, Xabi Alonso gibi, Avrupa futbolunun güçlü sözleşmelere imza atan futbolcuları, maaşlarını alamayan diğer futbolculara destek olmuştur. Sendikal bir örgütlenme çatısı altında birleşen - İspanyol Futbolcular Derneği (AFE)- futbolcuların sınıfsal bir bakış açısı kazandığını, hukuki temeli olan bir dayanışmanın yaptırım gücünün de olduğunu göstermektedir.

YÖNTEM

Çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Spor endüstrisindeki emek-sermaye ilişkileri, spor işçiliğinin sorunları vb. konuları irdeleyen çalışmalara, gerek “Spor Bilimleri” çalışmaları bünyesinde gerekse sosyal bilimlerin entelektüel-akademik ilgi alanına giren “spor” çalışmaları bünyesinde nadir olarak rastlanması, bizi bu çalışmaya iten ana neden olmaktadır. Hele ki Türkiye’de entelektüel ve akademik ilginin yeni meydana gelmeye başladığı söylenebilecek spor/futbol alanında sendikacılık-emek-ücret gibi olguları irdelemek için “Nitel Yöntem”le yapılacak bir çalışma, yorumlayıcı bir yaklaşım ortaya koyması sebebiyle çalışmamızda yöntem olarak benimsenmiştir. Özellikle insana özgü sosyal bilim araştırmalarında nicel yöntemle özgü sınırlılıkların aşılmasında nitel yöntem etkili olmaktadır. Nicel yöntemdeki anket, ölçek vs. standartlaştırılmış araçların, denekleri sınırlı seçenekler yoluyla incelemesine yönelik eleştiriler getirilmektedir (Mayring, 2011).

Derinlemesine görüşmenin etkili bir biçimi olan “Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme”, literatürün ve konuyla ilgili bilimsel kaynakların kit sayıldığı bir araştırma konusunda ve alanında, metaforik bir deyişle, özellikle ara tonları görmede etkili olarak görülmektedir. Çalışmada profesyonel liglerin alt liglerinde, özellikle 3.ligde tecrübe edinmiş 7futbolcuyla görüşme yapılmıştır. Ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler, sonrasında Word metnine aktarılmıştır. Word dosyasına aktarılan işlenmemiş görüşme metinleri içerik çözümlemesine tabi tutularak konuyla ilgili belirli sorunsalları yansıtan temalar halinde ayrıştırılmıştır. Sadeleştirilen ve araştırma konusunu ilgilendiren metinleri temsil eden temalar 3 başlık altında kategorize edilmiştir: 1. Ücretlerde liglerarası farklılık 2. Güvencesiz anlaşmalar 3. Futbolda sendikacılığa bakış. Temalara ait metinlerde araştırma sorunsalına ilişkin önem derecesi yüksek olarak görülen cümleler siyah renkle (**Bold**) kalınlaştırılmıştır.

Çalışmanın bulgular kısmında verilen görüşme metinleri, her bir denek için GK 1, GK 2...7 (Görüşülen Kişi) şeklinde numaralandırılmıştır. Deneklerin isimleri etik kaygılar dolayısıyla gizli tutulmuştur.

BULGULAR

Ücretlerde Ligler Arası Farklılık

3. lig ve 2. Liglerde birer yıl oynayan, şu an süper lig klasmanında oynayan 25 yaşındaki GK 1 klasmanlar arası ücret farklılığına vurgu yapmakta, ancak alt liglerde ücretlerin düşük olmasını lig kademeleri açısından değerlendirerek doğal karşılamaktadır:

(...) bariz fark var yani. Süper Lig'le 3.lig arasında çok fark var yani. Aşağılarda biraz daha az ama neye göre az Süper lige göre az. Normal bir insana göre bence gayet iyi fiyatlar, iyi paralar. Süper lige kıyaslarsan daha düşük kalıyor tabii.

(...)fark olmasını haklı buluyorum. Hani 3.ligde oynayan futbolcularda da iyi para kazananlar var. Belirli kulüplerde iyi paralar var, (...) yani genelde güzel iyi 3.lig,2.lig kulüplerinde de gayet iyi paralar var.

(...)düşük olmasını normal karşılıyorum yani çünkü hani süper lige 3.lig arasında 4 tane lig var. O yüzden hani kademe atladıkça daha çok fiyatlar artıyor bu da normaldir.

24 yaşındaki 3. Lig oyuncusu GK 2 ise ücret farklılığına kulüp bazında yorum getirmektedir. Alt liglerde yüksek ücret veren kulüplerin varlığından bahsetmekte ancak şu an oynadığı kulüpte hak ettiği ücreti alamadığını vurgulamaktadır:

Şöyle söyleyeyim şimdi bizim oynadığımız lige bakarsan eğer ben burayaspor' a 2.yarı geldim. Aldığımız paralar bu lige göre bana göre komik paralar çünkü grubumuzdaki diğer takımlara bakıyorum adamların 300 milyara oynayan var 250 milyaraspor takımı gibi. Ama biz bana göre az para alıyoruz.(...) şöyle bir yakınmam var alt ligde benim geldiğim takımda biz play off oynuyoruz şu an ama prim vermiyorlar bize. Oynadığım 40-50 milyara bir devrelik. Ama prim yok mesela ödemelerim de gecikiyor.

26 yaşındaki şu an 3. Ligde oynayan GK 4 ise eski PTT 1. Lig ve 2.-3. Ligler arasındaki ücret farklılığının aşırı düzeyde olduğunu ifade etmekte ve bu ligler arasında uçurum olduğundan yakınmaktadır:

(...)çok fark var yani uçurum var.1. lig ile 2.lig -3.lig arasında çok fazla uçurum var. Yani ondan dolayı da yani bu insanların 2.ligde 3.lig de oynayan insanların yani yaşama anlamında gelecek planlaması anlamında çok sıkıntıya sokuyor.

(...) Ekstra özellikleri olan oyuncuların üst liglerde oynaması onlara maddi anlamda bir fark sağlayacaktır elbet ama yani hani 2. ve 3.liglerde oynayan oyuncular da onların arasında olan fark yani ne bileyim onun 1 sezon da aldığı parayı ben 3,4 sezonda anca alabiliyorum. Yani o kadar uçurumlar olduğu için alt liglerde oynayan oyuncular için bu her zaman problem olmuştur yani.

3. lig oyuncusu 30 yaşında GK 6, 3. Ligdeki futbolcular için “gününi kurtarma” ifadesini kullanarak bu ligdeki oyuncuların sosyal ve ekonomik imkânlarını yetersiz olarak değerlendirirken bu liglerde iyi ücret veren kulüpler de bulunduğunu vurgulamaktadır:

Bence yukarıyla aşağısında çok fark var. Bayağı bir uçurum var. Yani 3.ligdeki futbolcular, profesyonel arkadaşlarımız diyelim yani gününi kurtarıyor. Yani hayatını kurtaracak bir imkânları yok ama çok şükür kazanabiliyoruz imkanları iyi olan kulüplerde var hakkını yememek lazım. Başarılı olduğun zaman para veren, para kazanan arkadaşlarımız da var. Yani böyle ama baya bir uçurum var.

26 yaşındaki 3. Lig oyuncusu GK7'nin 3. Liglerdeki ücretlerin düşük olduğu konusundaki ifadeleri GK 4 ve GK 6 ile aynı doğrultudadır:

Ücretlerde kesinlikle bir dengesizlik var bence. Çünkü alt liglerde alınan ücretlerle üst liglerdeki özellikle Süper ligde alınan ücretler arasında inanılmaz bir uçurum var. Yani Süper ligdeki bir futbolcu yıllık ortalama 1 trilyon, 1 trilyonun üzerinde muhakkak kazanırken alt liglerdeki futbolcu kendini geçindirecek parayı bile kazanamıyor. Özellikle 3.liglerde. Bu yüzden arada büyük uçurum olduğunu düşünüyorum.

Güvencesiz Anlaşmalar

GK 7, 3. Liglerdeki futbolcu sayısının çok olmasını kulüp yöneticilerinin kendi lehlerine kullandıklarını ve futbolcuların hak arama bağlamında zayıf kaldıklarını vurgulamaktadır:

Süper lig ile 1. Lig maddi olarak tatmin ediyor oynayan futbolcuları. Oradaki oyuncuların ben maddi sıkıntılar yaşadıklarını zannetmiyorum. Oradaki futbolcular kaldı ki isim olarak daha sağlam oyuncular oldukları için haklarını çok daha rahat arayabiliyor. Ama alt liglerdeki, 2. lig, 3. ligdeki oyuncular bu imkâna sahip değiller. Çünkü futbolcu çok. Bu yüzden de yöneticiler şey olarak bakıyor işte, Ahmet olursa Ahmet olur, Ahmet konuşursa, hakkını isterse, parasını isterse transfer döneminde başka biri getirilir. Bu düşünce olduğu için futbolcular güçsüz alt ligde, 3.ligde.

25 yaşında şu an 3. Ligde oynayan GK 3 sezon başında anlaşılan ücretin hepsinin verilmediğinden ve önemli bir kısmının kulüpte kaldığından dem vurmakta:

Kulüpler genelde futbolculara belirli bir miktar belirliyor sezon başlarında. Anlaşıyor futbolcu ama bunun hepsini alamıyor yani atıyorum yarısını kazanıyor sadece, yarısı da içeride kalıyor. Çoğu futbolcunun da öyle. 3 sene sonra 4 sene sonra alıyor. Hep gerçek rakamlar dönmüyor futbol camiasında. Mesela 3.Ligde ödenen para yani bence

az,2.liglerde 3.liglerde ödenen para. Çoğu kulüpte böyle. Bence bunlara iyi para veren kulüpler bir elin parmak sayısını geçmiyor yani öyle söyleyeyim.

GK 4, transfer ücretleri ve kulüplerle imzalanan sözleşmelerdeki güvencesizlikten bahsetmekte ve ilgili federasyonun (TFF) bu tip konularla ilgilenmediğini ifade etmektedir:

(...) genç oyunculara yapılan sıkıntılar var. 5 senelik sözleşme imzalattırıyor mesela kulüpler ama hiçbir şekilde maddi anlamda bir şeyi yok. Yani yazıyorlar oraya asgari ücret alabilir her ay diye. Kafasına göre prim veriyorsa veriyor. Peşinat verirse veriyor. Yani alt liglerde böyle şeyler takip edilmiyor. Federasyon da bunlara bir el atması lazım, takip etmesi lazım. Nasıl şimdi hani diyelim ki ben 21-22 yaşındayım buraya geliyorum Şehrime ailemi bırakıp asgari ücretle burada geçinmeye çalışıyorum, geleceğimle alakalı bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Yani hani normal bir iş yapmıyoruz. Yani bedenimizle yaptığımız işten dolayı yani böyle bir şeyin olmaması lazım. Federasyona gittiğinde bunları takip etmesi lazım ki bu profesyonel oyuncu, buna nasıl sadece asgari ücret yazabiliyorsunuz. Bu çocuğa bir peşinatır bir maç başıdır, bunlarla alakalı hiçbir takip yok yani.

(...) Alt liglerde özellikle bu durumlar federasyon tarafından hiç takip edilmediği için yani başkanlar istediği gibi at koşturuyor bu konuyla alakalı.

34 yaşında şu an 2. Lig B kategorisinde oynayan GK 5güvencesiz anlaşmalarda başkanların tavırlarının önemli etken olduğunu ve kulüpte kalan alacaklar için yapılan avukatlık masraflarının da kulüplere mali zarar getirdiğini ifade etmektedir:

(...) Aldığın mesela 100 milyar mı mukavele istiyorsan onu herkes yapmaz ki başkanım 50 sini şimdi nakit verin 50 sini feda ediyorsun. İstiyorsan etmiyorsun federasyona veriyorsun avukatlar aracılığıyla.(...) Eee avukatlar bundan çok büyük paralar kazanıyorlar. Avukatlar şu an topçulardan daha büyük spor avukatları, büyük paralar kazanıyorlar. Mesela 90 milyar alacağım vardı. Bunun 45 milyarını başkanım verin dedim ilk 45 i bıraktık 2 sene önce. Ama o olmuş 140 milyar faizleriyle falan filan yani avukatla. Kulüpler böyle çok zarara giriyorlar.

GK 6 ise sözleşmelerin güvenceli olup olmasında futbolcunun yeteneklerine ve geçmiş sezonlarda gösterdiği performansın önemine vurgu yapmaktadır:

(...)iyi bir sezon geçirdiysen bu sene, önümüzdeki sezon için seni herhangi bir takım istediğinde rahatlıkla gidip konuşabiliyorsun masaya. Çünkü seni istiyor. Ama öbür türlü işte şöyle oynadın, iyi sezon geçirmedi, böyle oynadın, birisi geldiği zaman rahat konuşamıyorsun. Sözleşmene bir şey yazdıracaksın yazdıramıyorsun veya şöyle olur

sezon sonu şu kadar yazdıralım diyorsun yok. Bunlarla karşılaşıyorsun güçsüz olduğun için. Güçlü oldun mu ama burada çok farklı şeyler oluyor.

GK 6, kendi değerlendirmesine göre güçsüz bir durumdayken imzalanan sözleşmelerdeki olumsuz durumları şu şekilde anlatmaktadır:

Güçsüz bir durumdasın. 100 Milyara anlaşacağın yerde mesela 50 milyara,70 milyara anlaştırıyorlar seni örnek veriyorum. Ondan sonra istediğin bir şeyi güçsüzken yazdıramıyorsun. Mecbur takım bulman lazım. Boşta kalmamak için çaba gösteriyorsun, ev bakıyorsun ihtiyacın var top oynaman lazım.1 Senen kötü gitti. Mecbur ona da katlanıyorsun. Yönetici veya hoca ne derse ona göre hareket ediyorsun. Ama güçlüyken seni 2 takım,3 takım istediğinde rahatlıkla her istediğini yazdırabiliyorsun, her istediğini yaptırabiliyorsun.

Futbolda Sendikacılığa Bakış

GK 3, futbolcuların sendikaya ilgisizliğinden bahsetmektedir:

Türkiye’de futbolcuların sendika ile bir alakası olmadığını biliyorum. Çünkü bu konu hakkında futbolcuların fazla bilgisi yok öyle söyleyeyim.

GK 4, derneklerle ilgili alt liglerdeki futbolculara yönelik bilgilendirmenin zayıf olduğunu, bu tip oluşumların alt ligdeki kulüp başkanlarını maddi anlamda sıkıntıya soktuğunu ileri sürmektedir:

Sendikalar hakkında herhangi bir bilgim yok ama (...) birkaç gün önce bir derneğin bize göndermiş olduğu bir el kitapçığı var ondan biraz okuyup değerlendirme şansım oldu. Oradaki haklarımızla alakalı işte sigortalılık, futbolcunun kulübü adına, kendi adına olan hakları. Bunlarla ilgili biraz değerlendirme yapmışlar bizim haklarımızla alakalı. Onları biraz okudum. O kadar bilgim var yani öyle herhangi bir bilgilendirme yapılmıyor yani sezon başı seminerler, toplantılar, görüşmeler yapılıp da futbolcuların haklarıyla alakalı herhangi bir açıklama yapılmıyor çünkü alt liglere çok önem verilmiyor. Bu bir. İkincisi, alt liglerde biraz maddi konularda başkanları yani sıkıntıya sokuyor, oyuncularını. Ondan dolayı da ben çok arkalarını arayacaklarını da zannetmiyorum yani. Yukarıda olan yöneticiler alt tarafa hiç bakmıyor.1. Lig ve Süper ligue ilgileniyorlar ondan dolayı herhangi bir bilgilendirme olmuyor futbolculara.

GK 4, ilgili dernek ve sendikalardan beklentilerini özellikle alt liglerdeki futbolcuların haklarını kulüp yönetimine ve başkanlarına karşı savunması gerektiği yönünde ifade etmektedir:

Yani bu derneklerden, bu kuruluşlardan beklentim, yani bizim kulüplere ve kulüp başkanlarına olsun, kulüp yöneticilerine olsun olan haklarımızı her zaman savunmalı yani çünkü içinde bulunduğumuz ortam(...)

GK 5 ise futbolun içinde yer alabilecek sendikal örgütlenmelerin futbolun kendi iç dinamikleri nedeniyle işleyişinin zor olduğunu belirtmektedir. Daha ötesine giderek futbolda para merkezli menfaat ilişkilerinin ortak kararlar almayı zorlaştırdığını vurgulamaktadır:

Valla böyle işlerin olması bana göre çok zor gözüküyor. Nasıl zor gözüküyor, futbolun böyle örgütlenmesi falan filan. Çünkü içinde şimdi bir menfaat olduğu için para mevzusu olduğu için. Paranın olduğu yerde bir menfaat oluyor. Menfaat olduğu için bir takımın içinde bile insanlar 15 kişi ya da 11 kişi ya da 18,20 kişiyi en basit 11 kişiyi bütün takımı bir araya toplayamıyorsun. Aynı ortak kararları veremiyorsun. Herkesten başka bir ses çıkıyor. Bunun bir arada tutulması yani bence bana zor geliyor. İşin içinde paranın olduğu yerde menfaat olduğu için bana çok zor geliyor.

GK 6, sporla ilgili sendikal oluşum ya da derneklerden haberdar olduğunu ancak bu örgütlerin pek bir işlev üstlenemediğine değinmektedir. Bunun nedenini ise futbolcuların topluca hareket etme eğiliminin olmamasına ve üst liglerde oynayıp sendikal hareketlere model olabilecek futbolculardan yeterli düzeyde yardım gelmemesine bağlamaktadır. Bunun yanı sıra Avrupa'da üst liglerdeki futbolcuların alt liglerdekilerle sendikal dayanışmalarına vurgu yapmaktadır:

Sendikalardan haberdarım, derneklerden de. Ama onların da hiçbir faydasını göremiyoruz yani. Çoğunluk olmuyor bir türlü çoğunlukla hareket edemiyoruz. Alt liglerde bunu yansıtacak insanlar yok veya bizim beklentimiz üst düzeyde oynayan Süper ligde oynayan ağabeylerimiz, kardeşlerimiz onların bize daha çok destek olması lazım. Alttakileri de düşünerek hareket etmeli. Ama maalesef bunlar olmuyor. Çünkü zaten adam alttakini düşünmüyor. Açıkçası bizleri düşünmüyor. Adam alıyor, oynuyor, alttaki ne yaparsa yapsın diyor, oralı olmuyor. O yüzden çok sıkıntı yaşıyor alttaki futbolcular. Dayanışma hiç yok. Adamlar Avrupa'da mesela alt liglerde para almıyor. İtalya'da. İspanya'da bunun örneğini yaşadık, yukarıdakiler çıkmadı adamlar. Saygı duyuyorlar birbirlerine adamlar. Biz profesyonel bakamıyoruz bu işe.

GK 6, sendikalardan beklentilerini, futbolcuların futbolu bıraktıktan sonra kendilerine imkân yaratılması, futbolcunun kulüpte kalan alacakları ve yaşadığı sakatlıklar gibi sosyal güvence sorunlarına yönelik çözüm üretici işlev üstlenmesi gerektiği yönünde ifade etmektedir:

Benim beklentilerim şöyle olabilir. Futbolu bıraktıktan sonra belirli imkanlar sunulabilir. Antrenörlüktür, ne bileyim bir işlerdir ama sporun içinde olanı. Ne bileyim (...)profesyonel hayatımızda genellikle sakatlığıydı, ne bileyim maaşıdır, futbolcunun alamadığı paradır, imkanlardır. Böyle yardımcı olmalarını isteriz. Öbür türlü zaten başka bir şey istediğimiz yok çok şükür eğer takım iyi giderse, düzgün bir takımdaysan, başarılıysan zaten bunlara fazla ihtiyacın olmuyor. Nasıl olmuyor zaten takım

iyi gidiyor. Sen de iyi gittikçe kazanıyorsun. Ben zaten kötüyken maksat bazılarının bir şeyler yapması. Çok da şimdi bizi ifade edemiyorlar yani. Çok güzel birlik beraberlik yok.

GK 7, sendikal amaçlı derneklerin futbolcuları hak arama yolları konusunda bilgilendirmesi gerektiğini ifade ederek, UÇK (Uyuşmazlık Çözüm Kurulu) konusundaki sendikal bilgilenmenin yararlı sonuçlarından bahsetmekte:

(...) Sendika yok ama en azından futbolcular için bir adım olarak düşünüyorum. Çünkü haklarımızı arayabileceğimiz, en azından bizimle ilgili evrakları bize anlatacak, en azından arkamızda birilerinin olduğunu hissettirecek, bu bize ekstra bir güç veriyor.(...) Alacaklarımızla ilgili problemlerde UÇK' na başvurabileceksiniz artık falan diye. Bu bizi mesela maddi olarak çok rahatlattı. UÇK' nın olması bizim çok büyük avantajımıza olacak. Çünkü öbür türlü avukata veriyorsun, mahkemeye veriyorsun, kulübün iddaa gelirlerine el koyuyor. O süreç çok uzun sürüyor. Yeni UÇK biraz bizim işimize geliyor açıkçası. (...)Sen parayı alıyorsun federasyondan. Daha sonra federasyon kulüpten parayı alıyor. Öbür türlü uğraşıyorsun(...)

GK 7, sendikayla ilgili bilgilendirmenin ve bu tip bir oluşumun futbolcuların yararına olduğunun anlatılmasının sendikaya üye olmadaki önemine de dikkat çekmekte:

Futbolcuya eğer doğru anlattırsanız gelip oraya neyin nasıl olacağını, neler yapacağımızı, kendi haklarını savunacağımızı, kendi lehine olacağını güzel bir şekilde anlattırsanız, maddi olarak da futbolcuya çok böyle büyük külfet olmazsa gerçekten futbolcu her şeye üye olur, destek olur. Çünkü bizim takımdan örnek vereyim. Biz toplantı odasında 25 futbolcuyduk. Hiçbir Allah'ın kulu da ben üye olmayacağım ya benim kafama yatmadı demedi. Orada 17 yaşından 35 yaşına futbolcular vardı. Herkes üye oldu. Kesinlikle bu bizim yararımıza olur. Çok faydalı bir şey.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmadaki deneklerin ifadeleri özellikle 3. Lige Süper lig ve 1. Lig arasında ücret uçurumu olduğu yönündedir. Deneklerin bir kısmı ücret farklılığı yönündeki algılarını şu şekilde ifade etmektedir:(...)bariz fark var yani. Süper Lig'le 3.lig arasında çok fark var(GK 1).(...)çok fark var yani uçurum var. 1. lig ile 2.lig - 3.lig arasında çok fazla uçurum var(GK 4).(...)Süper ligdeki bir futbolcu yıllık ortalama 1 trilyon,1 trilyonun üzerinde muhakkak kazanırken alt liglerdeki futbolcu kendini geçindirecek parayı bile kazanamıyor. Özellikle 3.liglerde(GK 7). GK 1 fark olduğunu ileri sürmekle beraber bu farklılığı en alt lig olması nedeniyle haklı bulduğunu ifade etmektedir.

Deneklerin bir kısmı ise 3. Liglerde ücretleri düşük bulmakla birlikte iyi para veren kulüplerin olduğunun altını çizmektedir. (...)Grubumuzdaki diğer takımlara bakıyorum adamların 300 milyara oynayan var 250 milyara Erzurumspor takımı gibi(GK 2).(...)3.ligdeki futbolcular, profesyonel arkadaşlarımız diyelim yani

günü kurtarıyor. (...) imkânları iyi olan kulüplerde var hakkını yememek lazım(GK 6) ifadeleriyle aynı ligde kulüplerarası ücret farklılığına vurgu yapmaktadırlar.

Deneklere göre sorunsal teşkil eden bir diğer konu da güvencesiz anlaşmalar ve bunun sonucunda ücretlerini tam alamamalarıdır. Yöneticilerin bu liglerdeki futbolcu sayısının çokluğunu futbolcular aleyhine kullandıkları ileri sürülmektedir. Bu yöndeki ifade; **futbolcu çok. (...)hakkını isterse, parasını isterse transfer döneminde başka biri getirilir. Bu düşünce olduğu için futbolcular güçsüz alt ligde,3.ligde(GK 7)** şeklindedir. Burada futbolcu sayısının çokluğunun, futbolcuları sözleşmelerde güçsüz kılıcı bir etki yaptığı ifade edilmektedir. Futbolcuların paralarının içeride yani kulüpte kaldığı yönündeki şikâyetler ise üstünde durulması gereken bir sorun olarak görünmektedir: **Anlaşıyor futbolcu ama bunun hepsini alamıyor yani atıyorum yarısını kazanıyor sadece, yarısı da içeride kalıyor. Çoğu futbolcunun da öyle. 3 sene sonra 4 sene sonra alıyor(GK 3). 5 senelik sözleşme imzalattırıyor mesela kulüpler ama hiçbir şekilde maddi anlamda bir şeyi yok. Yani yazıyorlar oraya asgari ücret alabilir her ay diye. Kafasına göre, prim veriyorsa veriyor. Peşinat verirse veriyor. Yani alt liglerde böyle şeyler takip edilmiyor(GK 4).** Bu ifadelerden de anlaşılmaktadır ki deneklerin şikâyetleri, kulüp yöneticilerinin anlaşılabilir ücretleri vermediği yönünde bir sorunsal oluşmaktadır. Bir diğer denek bu sorunu; **Mesela 90 milyar alacağım vardı. Bunun 45 milyarını başkanım verin dedim ilk 45 i bıraktık 2 sene önce(GK 5)** şeklinde bu yönde yaşadığı sorunu ifade etmektedir.

Sözleşme güvencesinde bir diğer önemli unsur ise futbolcunun geçmiş sezonlardaki sportif performansıdır. Yakın geçmişte gözlemlenen sportif performans, sporcunun sözleşmeye yazdıracağı ücretleri de etkilemektedir.*(...)iyi bir sezon geçirdiyse bu sene, önümüzdeki sezon için seni herhangi bir takım istediğinde rahatlıkla gidip konuşabiliyorsun masaya. Çünkü seni istiyor. Ama öbür türlü işte şöyle oynadın, iyi sezon geçirmedi(GK 6).* *(...)Güçlüyken seni 2 takım, 3 takım istediğinde rahatlıkla her istediğini yazdırabiliyorsun, her istediğini yaptırabiliyorsun(GK 6)* ifadelerden anlaşılmaktadır ki sportif performans, yapılacak sözleşmelerde futbolcuları güçlü kılmaktadır.

Futbol sendikacılığından beklenti ise futbolcuların haklarını, kulüp yönetimlerine karşı savunması yönündedir. Sendika ve sendikal amaçlar güden dernekler hak arama mercii olarak görülmektedir. Bu yöndeki eğilimler GK 4 tarafından, **"(...)bu derneklerden, bu kuruluşlardan beklentim, yani bizim kulüplere ve kulüp başkanlarına olsun, kulüp yöneticilerine olsun olan haklarımızı her zaman savunmalı"** ifadesiyle dile getirilmektedir.

Bir başka önemli nokta ise sendikal dayanışmanın olmadığına yönelik vurgu olmaktadır. Denekler özellikle Avrupa'da üst liglerdeki profesyonel futbolcuların alt liglerdeki sendikal birliktelik içinde olduğunu ileri sürmektedir. **(...)Çok sıkıntı yaşıyor alttaki futbolcular. Dayanışma hiç yok. Adamlar Avrupa'da mesela alt liglerde para almıyor. İtalya'da. İspanya'da bunun örneğini yaşadık, yukarıdakiler çıkmadı adamlar(GK 6).** GK 6'nın bu yöndeki ifadeleri Türk futbolunda özellikle 3.

Lig gibi alt liglerdeki futbolcularının sendikal destek konusunun, zorunlu bir ihtiyaç haline geldiğini akla getirmektedir.

Sendikalardan beklentiler ise şu yöndedir: **Profesyonel hayatımızda genellikle sakatlığıydı, ne bileyim maaşıdır, futbolcunun alamadığı paradır, imkânlardır**(GK 6) ifadesiyle sosyal güvenceye ve içeride kalan paraya vurgu yapılırken; **(...)haklarımızı arayabileceğimiz, en azından bizimle ilgili evrakları bize anlatacak, en azından arkamızda birilerinin olduğunu hissettirecek**(GK 7) şeklinde bir vurguyla sendikal haklar konusundaki bilgilendirme ihtiyacının gerekliliğinin altı çizilmektedir.

Futbolcular bireysel olarak kendi haklarını koruyabilirler ancak “Birlik”, “Dernek”, “Sendika” gibi örgütlenmelerin çatısı altında sadece ücretleri ilgilendiren haklar değil tüm sosyal ve ekonomik haklar korunabilir. Bu örgütlenmeler sadece ekonomik menfaatleri değil futbolcuların sosyal güvenceye yönelik hak ve menfaatlerini de koruma görevi üstlenmektedirler. Örneğin; İngiliz Profesyonel Futbolcular Sendikası (PFA) web sitesinde kapsamlı bir transfer rehberi hizmeti sunarak işsiz futbolculara yeni kulüpler bulmaya çalışmaktadır. Bu faaliyet, istihdam güvencesinin olmadığı futbolda hayati önem taşır. PFA aynı zamanda oyuncuların eğitimi ile de ilgilenir. Depresyon, alkol, uyuşturucu ya da kumar bağımlılığı ve ya güven eksikliği gibi sorunlar yaşayan futbolculara duygusal destek sunmaktadır (Steckelmacher, 2008). Ayrıca PFA’nın ortak kararı olmadan profesyonel futbolcuları doğrudan etkileyecek değişiklikler yapılmaz (Walters, 2004). İngiltere örneği göstermektedir ki Avrupa’daki sendikalar futbolcu hakları konusunda hayati bir rol üstlenmektedir.

Önceleri ulusal düzeyde kurulan dernekler, daha sonra futboldaki küreselleşme olgusunun kurallarına uygun olarak uluslararası olarak yapılanmış ve FIFPro’nun oluşumunu sağlamıştır. FIFPro 55 üye, 3 aday üye, 7 gözlemci üye ile profesyonel futbolcuları temsil eder. Eğitim, sağlık ve hukuk alanında destek sunar (<https://www.fifpro.org/en/>).

Türkiye’den ve Avrupa’dan verdiğimiz bu örnekler futbol sektöründe benzer sorunların yaşandığını, ücretler ve ödenme şekilleri ile ilgili kesin çözümlere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Profesyonel futbolculuk ağır bir beden işçiliği gerektiren, antrenman eksikliğini, boşa kalmayı, kasların yorulmasını hoş görmeyen piyasacı rekabetin şiddetli yaşandığı bir iş sürecidir. Çözüm odaklı bir örgütlenme biçiminin güvencesiz istihdamın bu yönünü de dikkate alması hayati önem taşımaktadır. Türkiye Profesyonel Futbolcular Derneği’nin çalışmalarını artırması ve hızlandırmasıyla başlayan süreç, bu bağlamda futbolun asıl aktörü futbolcular için bir umut devrimi gibi görünmektedir. Derneğin 3.lig takımlarının kaptanları ile görüşüp askerlik yasası, kontenjan sınırı, sözleşmelerdeki usulsüzlükler, tesis yetersizliği gibi birçok konuyu görüşmesi (<http://www.amatorlig.net>), bir kulüple sözleşme imzalamamış ya da takımında kamp kadrosuna alınmamış profesyonel futbolcular için bir sezon öncesi kampı düzenlemiş olması da bu yöndeki olumlu gelişmeler olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Türkiye Profesyonel

Futbolcular Derneği (TPFD) FIFA tarafından da tanınan FIFPro' ya üyelik sürecine "gözlemci" statüsüyle başlamıştır (TPFD Basın Bülteni, 29.03.2016).

Diğer taraftan, Türkiye' de spor sendikacılığına yönelik Konaklama ve Eğlence İşleri İşkolunda yer alan TÜM EMEK SEN (Turizm Otel Spor Emekçileri Sendikası, 90 üyeli), SPOR-EMEK-SEN (Devrimci Spor Emekçileri Sendikası, 10 üyeli), FUTBOL-SEN (Futbol Çalışanları Sendikası,228 üyeli) sendikal örgütlenmeler mevcuttur (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2016 Ocak Ayı İstatistiği). Bu konuda etkin bir kuruluş olarak Türkiye Profesyonel Futbolcular Derneği ise 750 üye sayısı ile göze çarpmaktadır. Ancak sendikal gelişme açısından bu sayıların yeterli olmadığını söylemek yerinde olacaktır.

Çatışmanın ana kaynaklarına dair bu örneklerde ortak nokta söz konusu boykotların ve tepkilerin kulüplerin kendi içinde sınırlı kalmaları ve destek bulamamalarıdır. Daha birçok örnekte futbolcular, kimi zaman haklı oldukları halde cezalandırılmış kimi zaman da mesleki kaygılar nedeniyle geri adım atmışlardır. Futbolun konumuzla ilgili mevcut örneklerin de gösterdiği gibi güvencesiz istihdamın çeşitli görüntülerini sergilediği görülmektedir.

Son tahlilde, Türk futbolunda, özellikle alt kademe profesyonel liglerde futbolcuların sendikal kuruluşlara üye olmasının, profesyonellik bilincini geliştireceği gibi spor işçilerinin organize ve kurallı dayanışmaları yoluyla ülkedeki sivil toplumculuk anlayışına katkı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydoğanoglu, E. (2007). *Sınıf Mücadelesinde Sendikalar*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul: 223-224.
- Çıracıoğlu, V. (2009). *Gladyatör-Futbol Arenalarında Bir İsyanın Hikayesi "Metin Kurt"*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Frick, B. (2007). *The Football Players' Labor Market: Empirical Evidence from the Major European Leagues*, Scottish Journal of Political Economy, 54(3): 422-446.
- Galeano, E. (2011). *Gölgede ve Güneşte Futbol*, Can Yayınları, İstanbul: 22.
- Kışlalı, A.T. (2002). *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi, Ankara: 224.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, BilgeSu Yayıncılık, Çev: Adnan Gümüş-M.Sezai Durgun, Ankara: 15.
- Steckelmacher, H. (2008). Professional Footballers' Association – How The PFA Helps Players. (retrieved from) <http://soccerlens.com/professional-footballers-association/6096/>
- Walters, G. (2004). The Professional Footballers' Association: A Case Study of Trade Union Growth, *Birkbeck University of London Research Paper, No:1*, (retrieved from) www.sportbusinesscentre.com/research/resources
- Zelyurt, M.K., Şaşmaz Ataçoğlu, M. (2014a). *Victims of Age Restrictions in Turkish Football: A Study on the Social Consequences of the Application*, Turkish Journal of Sport and Exercise, 16(1): 8-17.

Zelyurt, M.K., Şaşmaz Ataçoğu, M. (2014b). *Bir Çalışma Alanı Olarak Amatör Futbol: Amatör Futbolcuların Çalışma Süreçleri Üstüne Bir Alan Araştırması*, International Journal of Human Sciences, 11(1): 338-356.

<http://haber.gazetevatan.com/manisasporda-boykot-soku/437040/5/Haber>

<http://www.haberler.com/mersin-idmanyurdu-nda-futbolcular-antrenmana-3407701-haberi/>

http://www.dha.com.tr/konyasporlu-futbolcular-antremanlara-cikmama-karari-aldi-son-dakika-haberi_219558.html

<http://www.mynet.com/haber/spor/play-offlar-oncesi-corumsporda-sok-gelisme-426909-1>

<http://www.ligtv.com.tr/haber/dimyata-pirince-giderken>

<http://tr.euronews.net/2011/08/11/ispanya-futbolunda-grev-kapiya-dayandi/>

<https://www.fifpro.org/en/>

TPFD Basın Bülteni, 29.03.2016

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2016 Ocak Ayı İstatistiği